

gova fantazija, kakor na primer v opisu metamorfoze Emilia v Milčeta v zadnji noveli zbirke.

Ko se ne bi bil v posameznih zgodbah preveč uveljavil Pahorjev intelektualistični stil v škodo čistega pripovednega stila, bi smeli postaviti te zgodbe v primernejšo bližino Vorančevih Solzic, Kosmačevih novel iz zbirke Sreča in kruh, posameznih Bevkovih in Lokarjevih zgodb. Kljub temu pa pomeni Kres v pristanu v primerjavi z romanom Onkraj pekla so ljudje in Nomadi brez oaze razveseljiv napredek. Morda smemo iskati razlog za ta napredek tudi v tem, da se je v teh zgodbah avtor oddaljil od avtobiografskega gradiva in segel po objektivni življenjski snovi, ki je srečno oplodila njegovo pisateljsko fantazijo. Tako so nastale nekatere zgodbe, ob katerih tudi zahtevnejši bralec ne bo ostal hladen in neprizadet. Mednje moramo vsekakor prišteti Žrelo kame-nitega leva, Metulja na obešalniku, Brodolom in Orient-expres. S temi zgodbami se je pisatelj dvignil ne samo nad lokalizem snovi, marveč tudi nad lokalizem duha, kar je edino pomembno. Če smo doslej ugotavljali, da pri Pahorju pogrešamo občutka za psihološko oblikovanje karakterjev, za iskanje globlje resničnosti v osebah njegovih romanov in zgodb, moramo ugotoviti, da se ta pomanjkljivost v Kresu v pristanu ni ponovila. Pisateljeva kultura, izobraženost in razgledanost se je v teh zgodbah srečno združila s čistimi pripovednimi prijemi in smislom za psihološko analizo človeka. Zato tudi smemo zapisati, da je narodno obrambni značaj zbirke Kres v pristanu v korist njeni umetniški zanimivosti in kvaliteti.

Bojan Štih

LEOPOLD SUHODOLČAN, ČLOVEK NA ZIDU

Na videz Suhodolčanove novele* niso uglašene tako, kot terja novelistična zbirka, imajo pa vendarle nekaj skupnih potez. Takšna skupna točka je predvsem sodobna snov, ki jo seveda avtor variira z različnih aspektov. Večina zgodb ima namreč za prizorišče povojni čas v nekem manjšem slovenskem mestu, kjer se ljudje tako dobro poznajo med seboj, da postane ozračje včasih zadušljivo provincialno. Tu so ljudje, ki so preživeli vojno, v njej postali bodisi telesni bodisi duševni invalidi, pa se zdaj v mirnem času mučijo s svojimi kompleksi in usodo. Suhodolčan iznajdljivo raziskuje njihovo življenje ter odkriva njegove prikrite, spodnje plasti. O njih pripoveduje živo, prizadeto, zakaj svoje zaznamovance brez dvoma osebno pozna, čeprav poskuša sam ostati v glavnem anonimni. — Druga skupna poteza: pisatelj se pošteno trudi, da bi snov v vseh novelah organiziral v višjo idejno celoto in v pozameznih življenjskih primerih odkril globlja etična gibala in načela. Svoje ljudi odrešuje invalidnosti s preprosto vero v življenje, z nenadnimi lepimi človeškimi srečanji, ki se spremenijo v učinkovito psihično in etično terapijo. Pogosto se oglasi v pričujočih novelah še skrb za prihodnost, protest zoper atomsko grožnjo, pa tudi družbena in moralna kritika pritlikavih provincialnih razmer in nravi. Vse to bi torej lahko poimenovali: spopad s snovjo in njeno moralno problematiko. Ta spopad je dovolj oster

* Leopold Suhodolčan, Človek na zidu. Tokovi časa. Državna založba Slovenije. Ljubljana 1960.

in predvsem zaradi izrazite usmerjenosti k sodobnosti tudi dovolj iznajdljiv, tako da dela čast mlademu avtorju. — Obenem pa razodeva vseh pet novel prav tako oster spopad z izraznimi sredstvi, ki naj bi učinkovito organizirala snov in izpovedovala njeno idejo. Suhodolčan od novele do novele preizkuša različne kompozicijske in stilne prijeme, giblje se od tradicionalnega realizma do asociativne in retrospektivne tehnike in pa lirične proze, tako da so njegove novele pravcati stilni konglomerat. Ta neenotnost seveda izpričuje artistsko neizkušenost in negotovost pri realizaciji snovi in je spet nova značilna skupna poteza pričujočih tekstov. — In še poslednje dotikalisce: mlahavost in nedoslednost v psihološki analizi, ki pa je pogosto posledica nerodne, za psihične odtene nepripravne pisateljske govornice. — Tako sta se torej ob pregledu stičnih točk v Suhodolčanovi novelistiki pojavila dva pozitivna in dva negativna predznaka, kar pomeni, da ponujata snov in njena idejna problematika precej več realizatorskih možnosti, kot pa jih je pisatelj izkoristil.

Na primer konkretno:

Prva novela *Človek na zidu* pripoveduje o telesnem in duševnem invalidu, ki ga življenju vrne ljubezensko srečanje s podobno prizadetim dekletom. Etična problematika je aktualna, razrešitev konflikta presenetljiva, v ozadju se oglašča tudi kritika provincialnega malomeščanstva. In vendar novela izzvani samo kot skica. Srečanja med Andrejem in Ado namreč zblede v prozaičnosti, čeprav so izrazito liričen motiv in nudijo obilo možnosti za psihološki lirizem. Andrejev kompleks s simbolom človeka na zidu je prezarumsko, spet preveč prozaično izpovedan, da bi lahko temeljito posvetil v temne globine podzavesti. Tako, kot razmišlja o svoji bolečini Andrej, misli povprečen človek; pisatelju je torej zmanjkalo govornice, da bi s samimi izraznimi odtenci razodel zapletenost in zameglenost psihične in etične situacije. Družbena kritika se končno preveč omejuje na kritiko malomestne opravljivosti, torej efemernega pojava; nekatere scene, zlasti ogovarjanje na plesu, so izrazito nerodne in kvarijo celotno novelo z banalnostjo.

Novela *Družina Jamnikova* daje prerez skozi poveljno družino; riše predvsem nasprotje med tačo in snaho ter iznaša tragedijo mlade vdove. Spet je motiv sodoben, s krepko tragično poanto. Tradicionalni realizem ustreza, novela je v prvi polovici z nazornim pregledom situacije in karakterjev krepko zgrajena, v drugi polovici pa se nepričakovano izogne motivaciji delikatne odločitve Jamnikove Ane, da se bo nenadno, kljub pretečim govoricam in svoji preudarni mirnosti, poročila z razuzdanim Robertom. V noveli so dobri prizori ob koncu vojne, imenitna je stara Jamnica, manjka pa psihološka obrazložitev odločilnega dejanja, ki sproži tragedijo. Mestece je tu bolje orisano kot v prejšnji noveli, kritična ostrina pa spet, zlasti ob koncu, otopi v malenkostni polemiki z malenkostnimi človeškimi razvadami.

Najdaljša novela *Včerašnji, jutrišnji dan* je razživila Suhodolčanovo fabulistiko. Zgodba je namreč kar premočno razgibana, tako da je marsikje že neverjetna. Že sam začetek z Amerikancem, intelektualcem, ki se ukloni materini želji in z oglasom poišče nevesto v stari domovini, zraven pa vse to počne z deviško sentimentalnostjo, je skrajno bizaren in komaj verjeten, čeprav se celotna novela giblje v strogo realističnem okviru. Amerikančeve ljubezenske avanture, predvsem srečanje s slikarko Evo bolehalo za naravnost neprebavljivo sentimentalnostjo, vsekakor pa je nekam simbolični konec,

ki naj bi bil protest zoper novo vojno, pustolovsko neverjeten. Najboljši prizori se odigrajo na Ljubinem domu, ostale scene so bolj ali manj izumetničene, prenatrpane s cenanim modrovanjem in ponarejeno čustvenostjo. Malce sarkastično povedano: imenitna zgodba za kak družinski koledar — fabulativno bizarna in solzavo ganljiva.

Še slabša je novela Večerja v sivem; to je literarna konstrukcija brez notranje prepričljivosti, ki se zadovolji s klišejsko tipizacijo nastopajočih oseb. Družbena kritika v taki obliki seveda ni učinkovita in celotna novela se sprevrže v šolsko vajo retrospektivne tehnike.

Najboljša v knjigi je novela Avgustovska romanca. Na videz nepomembna, fabulativno nerazgibana zgodba prinaša namreč to, kar druge novele pogrešajo: rahločutno psihološko nianso in izdelan detajl. Vsa novela je zgrajena iz takšnih nedorečenih, a skrbno izdelanih detajlov, ki jih povezuje resnično občuteni lizirem, niansiran z avtorjevo blago, nekam žalostno ironijo. Tu, se zdi, je Suhodolčan prvič resnično našel samega sebe in mu je zato tudi govorica brez večjih stilnih eksperimentov in brez grafičnih opozoril na »moderni stil« stekla sproščeno in zanesljivo.

V celoti je torej Suhodolčanova zbirka bolj obet kot dejanje. Vseeno pa je dovolj zanimiva — kot tipičen zgled, kako lahko pisateljska nedoraslost ugonobi zanimivo, umetniškega življenja sposobno snov. Suhodolčanova proza je izklesana iz grobih, neobdelanih kosov, v njej ni psihološke in stilne rafiniranosti, s svojim povprečnim rezultatom pa znova dokazuje, da je niansa bistveni estetski element. Brez odtenka, brez skrbno izdelanega detajla, ki lahko podrobno utemelji sleherno situacijo, se je sicer problemsko zastavljena proza, kakršna je Suhodolčanova, spreverгла v drugačno kvaliteto: v anekdotično pripoved. Kajti če ideja ni utemeljena in iznesena tako, da bi te do kraja prepričala, te zanima samo gola zgodba; seveda pa je to za dobro prozo odločno premalo. Suhodolčanu je treba navzlic vsemu šteti v dobro, da mu anekdota ni bila ideal in da mu bo zato prva novelistična zbirka s svojimi slabimi in dobrimi zgledi koristna šola pisateljske večšine.

Mitja Mejak

MARJAN ROŽANC, MRTVI IN VSI OSTALI

Dva na videz nevažna, zgolj vnanje faktografska podatka sta, na katera velja najprej opozoriti pri novelah mladega pisatelja Marjana Rožanca:¹ na njihovo krajevno in časovno lokacijo. Zakaj že v njeni izbiri smo lahko posredno začutili Rožančev pisateljski interes, čeprav se je njegova osebnost prav preizkusila šele pri upodabljanju življenja samega; tu se je šele lahko razkrilo, koliko umetnika je v pisatelju in do kakšne etične urejenosti se je povzpел.

Dejanje se dogaja v Ljubljani, največkrat na njenem obrobju, v Mostah. V okolju torej, ki se zdi malce odmaknjeno nemirnemu utripu atomskega veka, in vendar je Rožanc prav v njem odkril tragiko in radosti, mimo katerih

¹ Marjan Rožanc, *Mrtvi in vsi ostali*. Tokovi časa. Državna založba Slovenije. Ljubljana 1959.